

Diplomitöö
37025

Prof. J. Murtak
Hindamatu
Meerimäe, Eura.

R. V.
13. juulil 42
118.

13. VII. 42.

LÜÜBEKI ÕIGUSE RETSEPTSION
TALLINNAS.

Leari et erote hind
14. VII. 1942. / Murtak
on sepsisid hindu rasuldat.

Karl-Oswald Arro
Mtr. nr. 13609

AA

2527.

Tallinnas, 1942.

Loetud 5. septembril 1942.
Ei's kesksuuna

S I S U K O R D :

	LHK:
Asutatud kirjandus.....	2
Sissejuhatus.....	3
Kuidas saabus Lüübeki õigus Tallinna	4
Lüübeki õiguse ladinakeelne koodeks a. 1257	7
Lüübeki õiguse alam-saksakeelne koodeks Tallinnale a. 1282	9
1282. a. koodeksi täiendused.....	11
Lüübeki õigus Tallinnas 1586.a. rewisjoni järele.....	11
Lüübeki õiguse teisi allikaid	14
Lüübeki õiguse ülekandmine teistele linnadele	15
Lüübeki õiguse sisu	16
1. Eraõigus.....	16
2. Kriminaalõigus	18
Tallinna kohtukorraldus Lüübeki õiguse päewil	24

Kasutatud kirjandus.

1. F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts",
I köide Tartus 1843, II köide 1846.

2. F.G. von Bunge " Das Herzogthum Estland unter den
Königen von Dänemark, Gotha 1877.

3. F.G. von Bunge " Einleitung in die liv-, esth- und cur-
ländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechts-
quellen", Tallinn 1849.

4. R. Kenkmaa "Linnaõigused ja linnade omavalitsuslik korral-
dus" (Eesti Ajalugu II).

5. H. von zur Mühlen "Studien zur älteren Geschichte Re-
vals."

6. Dr. H. Sielmann " Die Verfassung der Stadt Reval", Würz-
burg 1935.

7. Prof. J. Uluots "Õigus ja kohus" (Eesti Ajalugu II).

S I S S E J U H A T U S.

Tallinna linna arhiivis, paljude wanade ürikute hulgas, leiduwad pergamendile kirjutatud Lüübeki linna õiguse koodeksid, mis on paljude ajaloolaste ja õigusteadlaste huwiobjektideks ja on esitatud kõigil tähtsamatel kultuuriküsimusi käsitawatel näitustel kui tähtsad ajaloolised dokumendid. Need Tallinna linna ja Eesti õigusajaloos tähtsat osa etendanud ürikud wiiwad meid läbi aastasadade tagasi minewikku ja annawad pildi Tallinnas ja mõningates teistes Eesti linnades 13. sajandil ja hiljem walitsenud õiguskorral. Wanad koodeksid ei jää nendega lähemal tutvunemisel meie silmade ees waid kuiwadeks normidekogudeks, waid nendega manatakse meie pilgu ette tolleaegse Tallinna kogu elu ja tegewus pisemaiski üksikasjus, kuna pergamendist meile wastu waatawad õigust käsitlewad artiklid olid tihedas seoses tegeliku igapäewase eluga.

Käesolewa töö ülesandeks on waadelda lähemalt Lüübeki õiguse saabumist Tallinna ja tutvustada lugejaid ajalooliste Lüübeki õiguse tekstidega ja teksti jaotustega. Peale selle käsitatakse teoses kokkuwõtlikult Lüübeki õiguse ainet ja õiguse allikaid.

Autor.

KUIDAS SAABUS LÜÜBEKI ÕIGUS
TALLINNA.

Ajastu enne Lüübeki õigust. Missugune õigus walitses
Tallinnas pärast linna asutamist kuni Lüübeki õiguse saamiseni 1248. aastal - selle kohta on arwamised lahkumised. Wanemad arwamised märgivad, et Tallinnas kehtis enne Lüübeki õiguse saabumist n.n. Riia-Tallinna linnaõigus,¹⁾ mille andis Tallinnale Riia linn Tallinna linna palwel. Sellest õigusest on säilunud Riias ladinakeelne ürik, millel pole aga märgitud mingisugust daatumit. Seetõttu võib seoses selle dokumendiga teha ainult oletusi ja puudub kindlus, kas siin on tõesti tegemist õigusega, mis kehtis Tallinnas.

Hilisema aja ajaloolased ja uurijad, lähtudes eeltoodud tõigast ja mõningaist teistest motiividest, on asunud wastupidisele seisukohale. Dr. H.Sielmann leiab täiesti võimalikuna, et Tallinnas puudus kuni Lüübeki õiguse saamiseni linnaõigus.²⁾ Ta põhjendab oma arwamist asjaoluga,

1) F.G. von Bunge "Einleitung in die liv-, esth- und curländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen" lhk. 159.

2) Dr. H.Sielmann "Die Verfassung der Stadt Reval" lhk.13.

et Toompea ümbrusse tekkinud asundust, mis tol ajal tõenäoliselt polnud üldse veel arenenud linnaks, walitseti Toompealt ja et Tallinn kõigis oma eluawaldusis allus Toompeale. H. von zur Mühlen arwab, et esimestel aastatel pärast Tallinna linna asutamist Tallinna linnaelanikel polnud üldse mahti tegeleda eraõiguslike küsimustega ja et need probleemid tekkisid alles hiljem, pärast 1238. aastat, kui Tallinna linn läks Mõõgawendade ordult taas Taani kuninga¹⁾ wõimu alla. Riia-Tallinna õiguse kehtimist Tallinnas eitab ka Tallinna linna arhiwaar R. Kenkmaa, märkides, et uuemate uurimuste kohaselt ei pea paika wäide, mille kohaselt Tallinn olewat endale esialgu wõtnud Riia õiguse ja wahetanud selle hiljem Lüübeki õiguse vastu.²⁾

Lüübeki õiguse saabumine. Tallinna linn sai juba aastatel 1238 ja 1241 Taani kuningas Waldemar II-lt mingisugused wabadused. R. Kenkmaa awaldab arwamist, et nende hulka kuulus ka juba Lüübeki õigus. Esimene kindel ürik Lüübeki õiguse kinnitamise kohta Tallinnale on päritud aastast 1248. Sellele on annud Taani kuningas Erich 4. ning selles on üteldud:

1) H. von zur Mühlen " Studien zur älteren Geschichte Revels " lhk. 25.

2) R. Kenkmaa " Linnaõigused ja linnade omawalitsuslik korraldus " (Eesti ajalugu II, lhk. 103)

3) Samas.

"Libertates ciuibus nostris de Reualia indultas a Domino Rege Woldemaro tenore presentium confirmantes, remittimus ipsis omnia iuraa que habent ciues Lybicenses."

Hilisemad kuningad mitte ainult ei kinnitanud Lüübeki õigust, waid lasksid neist Tallinna saata Lüübeki õiguse tekste.

Lüübeki õiguse andmisega hakkas see kehtima Tallinna all-linnas, kuna Toompea jäi Lüübeki õiguse suhtes eriolukorda.

Erich 4. poeg ja järeltuleja kuningas Kristof I kinnitas selle Lüübeki õiguse retseptsiooni 1255. aastal ja laskis kaks aastat hiljem Tallinna saata Lüübeki õiguse ladinakeelse koodeksi, mis haruldase ürikuna Tallinna linna arhiwis tänaseni säilunud, kuna Lüübekil endal seda ürikut alal pole hoidunud.

25 aastat hiljem, a. 1282, saatis Lüübek Tallinna raadi-
le oma täiendatud linnaõiguse koodeksi, mis on kirjutatud
alam-saksa keeles. See koodeks on samuti Tallinna linna
arhiwis alles ja pälwib ajaloolaste ja juristide suurt
tähelepanu. Nagu koodeksi sissejuhatuses, mille annud Lüü-
beki raad, nähtub, on koodeks valmistatud Taani kuningas
Erich Klippingi ja ta ema Maria Sambiria palwel. Mis selle
koodeksi koostamise tarwidust põhjustas, seda pole koodeksis

märgitud . F.G. von Bunge arwates on uue koodeksi andmise
1)
põhjuks eelmise koodeksi puudulikkus.

Hiljem saabus Tallinnas tarwitusele wõetud Lüübeki õigu-
sele Lüübekist pidewalt täiendusi. 1586. aastal wõeti Tal-
linnas koguni tarwitusele rewideeritud Lüübeki õigus, mille
oli teostanud wastaw komisjon , eesotsas Lüübeki linnapea
J.von Ludinghauseniga. Huwitawa asjaoluna wõib selle rew-
deeritud õiguse tarwitusele wõtmisele märkida, et see saabus
Tallinna waatamata sellele, et Tallinn oli juba 1561. aastal
läinud rootslaste wõimu alla.

L Ü Ü B E K I Õ I G U S E L A D I N A K E E L I
N E K O O D E K S A. 1257.

Koodeksi wäline **külg**. Tallinna linna arhwiwis säilu-
nud pergamentile kirjutatud Lüübeki õiguse ladinakeelne koo-
deks 1257.aastast koosneb 16 lehest, mis on wördlemisi laia-
formaadilised. Koodeksi eelwiimane leht on hoaga wälja lõiga-
tud. Koodeksi 14-dal leheküljel on defekt, kuna 99. artikkel
katkeb esimeselt realt. Wiimane pergamentileht on täiskirju-

1) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts" lhk.
XVIII.

tamata, kuid selle serwal võib näha neli rida tuhmunud kirja, millest võib oletada, et need on tekkinud eelmisele leheküljele kirjutamisel sissepressimise teel. Need sissepressitud kirjajäljendid moodustavad tõenäoliselt eelmisel väljalõigatud leheküljel asunud koodeksi lõpuosa. Kadunud tekstist on aga säilinud 1347. aastal koostatud alam-saksakeelne tööte, mille on avaldanud F. G. von Bunge koos ladinakeelse koodeksi tekstiga.¹⁾

Koodeksi esotsas on toodud Taani kuningas Kristofi lõpetus Tallinnale Lüübeki õiguse andmise kohta, samuti Lüübeki raadi lõpetus õiguse teadaandmise kohta.

Kuningas Kristofi lõpetus on kirjutatud väikeste tähtedega ja võtab enda alla umbes ühe kolmandiku esimesest leheküljest. Kristofi lõpetusele järgneb paarisentimeetrilise vahega Lüübeki raadi sissejuhatus.

Koodeksi jaotus. 1257. aastal Tallinna saabunud ladinakeelne Lüübeki õiguse koodeks koosneb 103 artiklist, mis on jäetud nummereerimata. Iga artikkel algab siiski uuel realt kusjuures artiklite tekstis on ainsa kirjawahemärgina tarvitatud punkti.

1) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
I köide, lhk. 1-39.

Koodeksi erakordsus. Iseloomustades Lüübeki õiguse Tallinnale saabunud koodeksit, märgib F.G. von Bunge, et see kuulub vastuaidlematult huwitavamate säilunud Lüübeki õiguse üleskirjutuste hulka. See on tingitud põhjusest, et Tallinna koodeks sisaldab artikleid, mida ei tule ette üheski teises säilunud Lüübeki õiguse ladinakeelses koodeksis. Ainulaadsed artiklid Tallinna koodeksis on 86, 88-93, ja 95-103, kogusummas seega 16 artiklit. Suurem osa neist artikleist leidub siiski Lüübeki õiguse saksakeelseis tekstides, kuid neis puuduvad siiski artiklid 86 ja 88, mis on omased ainult Tallinna ladinakeelsele koodeksile.

L Ü Ü B E K I Õ I G U S E A L A M - S A K S A -
K E E L N E K O O D E K S T A L L I N N A L E

A. 1282.

Koodeksi väline külg ja jaotus. 1282.a. alam-saksakeelne koodeks koosneb kogusummas 29-st pergamendilehest. Esimese lehe siseküljel esineb pilt kahe inimkujuga, kes kannab

1) F.G. von Bunge "Die Quellen des Revaler Stadtrechts" lhk.XI

wad uhkeid rõiwaid . Arwatakse , et pildil on toodud Taa-
ni kuningas Erich Klipping ja ta ema Maria Sambiriä, kel-
lede palwel alam-saksakeelne koodeks Tallinnale saadeti.

Koodeks, mis algab ladinakeelse sissejuhatusesega, koos-
neb 168-st artiklist ja katkeb 27-dal leheküljel, kusjuu-
res puuduvad tunnused koodeksi lõppemiseks. Järgnewad üle-
jäänud leheküljed on tühjad.

Koodeksi iseloomustus. Alam-saksakeelne koodeks on
=====
küll tunduvalt laiaulatuslikum 1257.a. antud ladinakeel-
sest koodeksist, sisaldades 168 artiklit, kuid sealjuures
on ta siiski lühemaid Lüübeki õiguse saksa retensioone pea-
le n.n. Oldenburgi koodeksi, mis koosneb 140-st artiklist.
Kuid sealjuures märgib F.G. v. Bunge, et Tallinna alam-
saksakeelne koodeks on kõige wanem Lüübeki õiguse saksa
retsensioon, sisaldades kõiki wanima retsensiooni tunnuseid.
Arwatakse, et 1282. aastal Tallinna saabunud alam-saksakeel-
se koodeksi algtekst koosnes waid 159-st artiklist ja et
2)
wiimased artiklid on hilisemad lisandused.

1) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
lhk. xix

2) F.G. von Bunge " Einleitung in die liv-, esth - und cur-
ländische Rechtsgeschichte" lhk. 161.

1282. a. koodeksi täiendused:

Lüübeki õiguse hilisematele retsensioonidele on Lüübeki raadi autonoomsusest tingituna pidewalt juure lisatud uusi artikleid, mistõttu artiklite arv 13. sajandist päritud tekstides ulatub üle 250. On isegi eht Lüübeki päritoluga tekstete, kus artiklite arv tõuseb 372-le. Kuigi Tallinnas ei leidu sellistest Lüübeki õiguse ametlikkudest paljundatud retsensioonidest ühtegi jälge, võib siiski arvata, et selliseid retsensioone Tallinna saabus. Selle väite kasuks kõneleb Tallinna raearhiivist leitud 1511. a. kirjutatud koodeks. Koodeks, mis on kirjutatud paberile, koosneb 219 artiklist.

L Ü Ü B E K I Õ I G U S T A L L I N N A S

1 5 8 6 . A . R E W I S J O N I J Ä R E L E .

Pärast Tallinna linna minekut rootslaste waldusse aastal 1561, ei jäänud Tallinnale mitte ainult Lüübeki õigus, waid Rootsi ajastu algul wõis Tallinna raad pöörata endiselt apellatsiooniga Lüübeki raadi poole. 1584. aastal siiski muudeti apelleerimise korda ning selle kohaselt tuli juba pöörata kuningliku kohtu poole. Lüübeki õigus jäi waatamata sellele edasi kehtima ja a. 1586 tuli Tallinnas koguni tarwitusele rewideeritud Lüübeki õigus.

Rewisjoni tegemisel kasutatud allikad. 1586. aasta re-
 =====
 wisjoni tegemisel kasutati ühe allikana täiendatud 141-st
 artiklist koosnevat ladinakeelset koodeksit, mis sisaldas
 ühtlasi 20-st artiklist koosneva tollikorralduse. Saksa
 retsensioonidest on võetud need artiklid, mis leiduvad West-
 faali koodeksis a. 1240.¹⁾ Edasi on kasutatud Bardewich'i
 koodeksis sisalduvaid artikleid, ja nimelt neid, mida
 Westfaali koodeksis ei leidu.²⁾ Samuti on allikana tarwita-
 tud Göttingeni koodeksis leidunud 11 Lüübeki õiguse artik-
 lit,³⁾ milledele lisandub veel 105 artiklit.⁴⁾

Lõpuks on 1586. aasta rewisjoni juures kasutatud sega-
 tud ja kohati kokkusulanud Lüübeki ja Hamburgi õiguse ret-
 siooni tegemise ja kirjeldamiseks, kolmandas retsensioonis

1) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
 I köide, lhk. 72-89 (art. 168-250).

2) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
 I köide, lhk. 89-91 (art. 251-256).

3) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
 I köide, lhk. 91-93 (art. 257-267).

4) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
 I köide, lhk. 93-114 (art. 268-372).

1) F.G. von Bunge " Einleitung in die liv-, est- und cur-
 lische Rechtsgeschichte und Geschichte der Hauptquellen"
 lhk. 168.

2) F.G. von Bunge " Die Quellen des Revaler Stadtrechts"
 II köide, lhk. 41-80 (art. 375-438).

senisoone, mis on päritud 1270. aastast. Nende allikate kasutamisel on 1586.a. rewisjoni tulemusena Lüübeki linnaõigusesse imbunud suurel määral Hamburgi õigust.¹⁾²⁾

Jaotus. Eeltoodud rohketele allikatele baseeruw sõrd-
=====lemisi täielik 1586. a. Tallinnale saabunud rewideeritud Lüübeki õigus koosneb kuuest raamatust, mis omakorda jagunewad tiitlitesse ja tiitlid artiklitesse.

Esimese raamatu kümme tiitlit käsitawad bürgermeisteri, raadiliikmete ja linnakodanike õigustusi ja kohustusi, edasi abieluga seoses olewaid küsimusi, eestkostmist jne. Teises raamatus on toodud kolm tiitlit, millede sisuks testamendi tegemine ja pärimisküsimused. Kolmandas raamatus sisalduwad 13 tiitlit on pähendatud laenule, pantimisele, ostulemüügile, üürileandmisele ja -wõtmisele, era-ehitustele ja mõningatele teistele küsimustele. Eriti huwitawad on sea-duse eeskirjad ehituste püstitamiseks, mis paiguti sarnanewad moodsatele ehitus-eeskirjadele. Neljas raamat käsitab kriminaalõigust, kuna siin on toodud artiklid warguse, röö-

-
- 1) F.G. von Bunge "Einleitung in die liv-, esth- und curländische Rechtsgeschichte und Geschichte der Rechtsquellen" lhk.163
 - 2) F.G. von Bunge "Die Quellen des Revaler Stadtrechts" II köide, lhk. 481-504 (art. 373-466).

wimise, surmamise jne. kohta. Kuid peale selle leidub nelja jandas raamatus artikleid abielurikkumise, nõidumise jne. kohta. Viies raamat käsitab 12-es tiitlis protsessiõigust, kus on esitatud artiklid kohtunikust, prokuratuurist, kaebusest ja wastukaebusest, tunnistajatest, wandeandmisest, apellatsioonikaebusest ja teistest küsimustest. Kuues raamat käsitab täies ulatuses mereõigust, tuues wiie tiitli jaotuses artikleid laewaomanikkude ja laewameeste, laewaõnnetuste ja teiste meresõiduga seoses olewate küsimuste kohta.

LÜÜBEKI ÕIGUSE TEISI ALLIKAID.

Peale statuutide on Tallinnas tarwitatud teisi Lüübeki õiguse allikaid, eriti mereõiguse alalt. Siia kuuluvad:

1. Hansa rewideeritud laewaseadus ja mereõigus 23. maist 1614, mis baseerub a.1519 päritud laewakorraldusel.
2. Lüübeki merekohtu seadus aastast 1655.
3. Lüübeki weksliseadus 26. aprillist 1662.
4. Keiser Rudolf II poolt Lüübeki linnale antud apellatsioonipriwileegium 23. maist 1584.

LÜÜBEKI ÕIGUSE ÜLEKANDMINE
NE TEISTELE LINNADELE.

Eesti linnadest said peale Tallinna ka Rakwere ja Narwa Lüübeki õiguse, kusjuures nad kujunesid Tallinna tütarlinnadeks, kuna Tallinna raad oli neile ülemkojaks.

Rakwere sai 1302. aastal Taani kuningas Erich VI-lt samad wabadused, õigused ja seadused nagu neid omas Tallinn. Kuningas Waldemar III kinnitas hiljem ka omalt poolt need õigused. Kuningas Erichi priwileegium rakwerlastele kõlab järgmiselt: "...suscipientes specialiter defendendos, in-
sis omnibus et singulis, in civitate proprie et extra, omnes easdem libertates, et iura, et leges, quibus cives nostri Revaliensis commode uti agnoscuntur, concedimus per praesentes."

Narwa sai samuti kuningas Erich VI-dalt samad wabadused, priwileegid ja õigused, mida omasid Tallinna kodanikud. Ordu walitsuse ajal kinnitati Lüübeki õigust järjekordselt Narwale.

Tallinna linnaarhiwis on säilunud rohkesti ürikuid, millest võib järeldada, et Narwa on kasutanud väga rohkesti apelleerimise võimalusi Tallinna raadile.

L Ü Ü B E K I Õ I G U S E S I S U .

Lüübeki õigus korraldas wördlemisi üksikasjaliselt peagu kõiki Tallinna linna kodanike omawahelisi suhteid ja eluawaldusi. Allpool peatume üksikasjalikumalt mõningate Lüübeki õiguse normide juures, et seega lähemalt tutwuneda Lüübeki õigusega ja selle iseloomuga. Aine käsitletus toimub Bunge järele, kusjuures esmajärjekorras waatleme eraõiguslikke ja seejärel kriminaalõiguslikke norme.

1. Eraõigus.

Kui waadelda abieluõigust Lüübeki õiguse järele, siis on seal esitatud normid, mille järele neiu wõi lesk, kes tahab abielluda oma wanemata wõi sugulaste nõusolekuta, ei saa oma warandusest rohkem kui walmisriided. Tema warandusest läheb kümme marka hõbedat linnale, kuna ülejäänud saawad lähemad pärijad. Huwitaw on artikkel, mille järele see, kes tabatakse kooselult neiuga heast perekonnast, peab selle neiuga abielluma wõi maksuma nelikümmend marka hõbedat.

Mis puutub wanemate ja laste wahetõrsta, siis antakse siin wanematele õigus endi alaealisi lapsi karistada. Isale ei kuulu mitte ainult oma laste tulewase eriwara walitsemine, waid ta wõib seda ka tarwitada. Niipea aga kui lapsed said täiskaswanuiks, wõisid nad nõuda eriwara wäljastamist.

Lapsed tunnistati täisealisteks siis kui tütarlaps oli saanud kaheteistkümne ja poeglaps kaheksateistkümne aastaseks. Naisisikutele waadati kui olewustele, kes wajasid alaliselt kaitset. Sellest tuligi, et naised ka täisealiseks saamisel kuulusid eestkostmise alla ja pidid sellise olukorraga leppima kogu oma eluaja kestel. Eestkostja, kelle oli testamendis määranud perekonnaisa, kõrwaldas kõik teised wõimalikud eestkostjad. Juhul, kui sellist eestkostjat polnud määratud, wõttis eestkostja ülesanded endale lähem sugulane. Kui ei leitud sugulast, siis ei tohtinud eestkostjaks hakata keegi ilma raadi loata.

Krundiomaniku õigused olid mitmel wiisil piiratud. Nii näiteks ei wõinud krundiomanik oma krundil sooritada ehitusi wabalt ja oma äranägemisel, waid pidi arwestama ka naabri õigustega. Täna wate ääres ei wõidud ehitusi teostada raadi teadmata ja nõusolekuta. Naabril oli õigus sellelaadiliste ürituste wastu kaebust tõsta, kuid ta kaotas kaebamise õiguse, kui ta ei esitanud kohtulikku nõuet ühe aasta ja ühe päewa jooksul.

Kinniswara ülekandmine teisele isikule toimus raadi kaudu, kusjuures toiming kanti sisse wastawasse linnaraamatusse.

Pärimisõiguses tunneb Lüübeki õigus seaduse- ja testamendijärgset pärmist. Mis puhtub testamendijärgsesse n.n. Bruchot - s.t. väiksemat osakust, mis on karistatav pärimisse, siis 1257. a. ladinakeelne koodeks on sel-

les osas võrdlemisi puudulik, kuid alam-saksakeelne koodeks 1282. aastast toob sial täiendusi. Nende kohaselt on mingiks ja mõni ajakohaselt selle kestel kannatada eest testament kehtiv ainult siis, kui ta on tehtud kahe tunnis karistatava süüdlasi lihtsa praeviga. Kui laevad alinistajatena kohalekutsutud raadiliikme juuresolekul. Kui la 12-alusaste kaklens lõhevad ja tülid lõpeb isegi võrvala-raadilii meid pole võimalik kutsuda, siis võivad tunnis- misega, siis kohus vahela ei sead, vaid varaned peavad lap- tajateks olla teised meeskodanikud. Testamendi tegemise si ise karistava viisiga, huvitavad on Lüübeki õiguse par- juures nõutakse testaatorilt, et ta peab olema täie mõis- mid koduloomade kallalatuksid puhul. "Igas vohu sile, et tuse juures ja füüsiliselt nii tugew, "dass er ein Mark- kui koer või mõni muu¹⁾ loom huuvab kedagi võõras majas, siis pfund abwägen kann."

pole paremas selle süüteo eest vastutav. Kui aga koduloom tuleb tänawale ja seal kedagi huuvab, siis püüab loom om- nik vastu. 2. Kriminaalõigus. Kui ta loomast loomad ja need enam oma juure ei võta.

Lüübeki õigus ei tunne karitööde liigitust sellisel surmanuhtluse koostamisviisidest tunneb Lüübeki õigus alusel, nagu see esineb kriminaalõiguses praegusel ajal. See vahelõmmit ja roovist, kusjuures viinast surmanuht- Seewastu tunneb Lüübeki õigus: "Schuld, die an den Hals hennit tarvitati karaste juures. Nattal lõakirikumise ja põ-

letamist, mida tarvitati tol ajal väärata karitööde puhul.

1) F.G. von Bunge "Das Herzogthum Esthland" lmk. 282.

Lüübeki õigus ei tunnud. Karaste juures tarvitati "nais-

au pärast" aluseltõetud, mis võib mõiste järele on vii-

kera ja julm karistus.

geht" - s.t. süütegu, mida ähwardab surmanuhtlus ja
n.n. Brüche't - s.t. wäiksemat eksimust, mis on karistataw
rahatrahwiga.

Juhul kui tüli mitme isiku wahel areneb üldiseks löö-
minguks ja mõni asjaosalisi selle kestel kannatada saab ,
siis karistatakse süüdlast lihtsa trahwiga. Kui lapsed al-
la 12-eluasta kaklema lähewad ja tüli lõpeb isegi werewala-
misega, siis kohus wahele ei sega , waid wanemad peawad lap-
si ise karistama witstega. Huwitawad on Lüübeki õiguse nor-
mid koduloomade kallaletungide puhul. Õigus näeb ette , et
kui koer wõi mõni muu loom haawab kedagi wõõras majas, siis
pole peremees selle süüteo eest wastutaw. Kui aga koduloom
tuleb tänawale ja seal kedagi haawab, siis pääseb looma oma-
nik wastutusest sel juhul , kui ta loomast loobub ja seda
enam oma juure ei wõta.

Surmanuhtluse teostamiswiisidest tunneb Lüübeki õigus
pea mahalöömist ja poomist, kusjuures wiimast surmamiswa-
hendit tarwitati waraste juures. Rattal lõhkikiskumist ja põ-
letamist, mida tarwitati tol ajal raskete kuritegude puhul,
Lüübeki õigus ei tunnud. Naiste juures tarwitati " naise
au pärast" elusaltmatmist, mis meie mõiste järele on üli-
karm ja julm karistus.

Ahalistest karistustest tarwitati üsna sageli ihunuhtlust. Peale selle tundis Lüübeki õiguse ladinakeelne koodeks karistusena käe maharaiumist, kuid saksa redaktsioonis on see karistus ära langenud.

Wanglakaristust kui iseseiswat karistust Lüübeki õigus ei tunnud. Siiski oli ette nähtud, et süütegija, kes rahatrahwi ei tasunud teatud juhtudel, pandi " torni weele ja leiwale" ning hiljem aeti linnast wälja. Linnast wäljaaetu wõis hiljem raadi loal taas linna tagasi pöörduda.

Süütegijat häbistawatest karistustest olid tarwitusel juuste mahalõikamine, kaagile asetamine ja teisi karistusi.

Waranduslikkudest karistustest kogu waranduse konfiskeerimist tarwitati ainult juhul, kui mõni linnakodanik läks linnast wälja waenlaste juure. Teistel juhtudel üld-konfiskatsioon ei tuntud, olgu süütegu nii suur kui tahes. Kurjategija warandus läks suuremas osas tema pärijatele.

Wäiksematest karistustest olid tarwitusel rahatrahwid - Busse ja eriline trahw - Wedde, mis määrati neile, kes eksisid kohtuniku autoriteedi vastu. Busse makseti suuremalt osalt kindlaksmääratud rahasummas, kuna Wedde tasuti weinis wõi õlles.

Mis puutub karistuste muutmistesse, siis wõis iga

awalikku karistust , ka raskemaidki, asendada Busse maks-
misega kannatanule ja Wedde maksmisega kohtunikule. Wastu-
pidiselt jälle wõis süütegijat tabada awalik karistus kui
ta ei suutnud tasuda Busse't wõi Wedde't.

Nagu eelpool juba tähendatud, konfiskeeriti selle waran-
dus, kes lahkus linnast ja läks wanelaste juure. Reetmist
peeti Lüubeki õiguse järele üldse suureks kuriteoks ja reet-
jat ei wõetud enam linnakodanikuks. Kes linnas korraldas
koosolekut, tahtes sellega murda linna õigust, pidi maksuma
kõrge rahatrahwi ja lahkuma linnast. Rahatrahwi wäljamaksmi-
seni peeti teda wangis weel ja leiwal.

Wäga huwitawad on ka Lüubeki õiguse artiklid wägiwal-
la tarwitamise kohta. Nii ütleb artikkel 62, et see kes
teist öösel tänawal luurab ja temalt raha wälja pressib,
maksab 10 marka hõbedat ja koorma weini. Kui keegi tõmbab
noa wõi mõõga, et sellega kedagi haawata , peab ta maksuma
linnale 3 marka hõbedat ja kohtunikule 60 shillingit, mil-
les üks osa läheb kaebajale, teine linnale ja kolmas kohtu-
nikule.

Karmid on karistused walerahategijaile. Wastawad artik-
lid kirjutawad ette, et see, kes annab wälja kergemakaaluli-
se hõberaha, mille müdnimeister tunnustab walerahaks ja kui
raha wäljaandja juurest leitakse münditempel, peab oma süü-
te

teo lunastama käe kaotamisega.

Kui keegi põhjustab hooletuse läbi teise surma, siis pääseb ta awalikust karistusest, kuid peab ta tasuma teatawa summa surmasaanu lähematele omaksetele. Mörwa puhul oli Lüübeki õiguse järele karistuseks ette nähtud pea mahlöömine.

Karistusnormid olid ette nähtud ka kehawigastuse tekitamisel. Lüübeki õiguse järele karistati seda, kes teise lõi "siniseks ja weriseks" wõi kiskus teise röiwad puruks 60-shillingilise rahatrahwiga. Samasugune karistus tabas süütegijat, kui löögile järgnes halwatus. Kuid halwatuse juhul pidi süütegija peale selle maksma "halwatuse eest" 10 marka. Kui ta oli maksujõuetu, paigutati ta kümneks nädalaks wanglasse ja aeti hiljem linnast wälja. Linna tagasi wõis ta tulla ainult wigastatu nõusolekul.

Lüübeki õigus nägi ette ka süütegusid au ja wabaduse wastu. Sõnalisi haawamisi karistati tawaliselt 60-shillingi suuruse trahwiga. Teoga auhaawamise all tunti kõrwahoopi, juustest kitkumist ja tõukamist, millede eest oli karistuseks ette nähtud 12-shillinguline rahatrahw. Kui keegi waidab mõnest naisest wõi neiust, et see on temaga suguliselt läbi käinud wõi on temaga kihlatud ja kui see wäide osutub

waleks, siis tuleb laimajal maksta 40 marka hõbedat trahwi, millest kõne all olev naine saab kaks kolmandikku ning linn ja kohtunik ühe kolmandiku. Kui süütegija pole võimeline trahwi tasuma, paigutatakse ta pooleks aastaks wanglasse weele ja leiwale, siis asetatakse kaagile ja lõpuks aetakse ta linnast välja. - Nagu eeltoodust nähtub, oli sellise süüteo eest ette nähtud sõrdlemisi raske karistus.

Warguse suhtes oli Lüübeki õigus väga karm. Meesisik, kes warastas 8 shillingi väärtuses, läks otsemat teed wõlla. Naiswaras tabas aga samal juhul weelgi rängem karistus - ta maeti elusalt. Kui warastatud eseme väärtus ulatus alla eeltoodud summa, siis anti wargale ihunuhtlust. Ihunuhtlusest wõis pääseda rahatrahwi tasumisega, kuid sellele waatamata kaotas süütegija oma õigused.

Rööwimist karistati samuti karmilt, kuna süütegija mõisteti surma pea mahalöömise teel.

Surmanuhtlus oli ette nähtud ka wägistamise eest. Biigaamia eest karistati rahatrahwiga, kuna lihtne suguline wahekorid mõne heast perekonnast päritud neiuga maksis süütegijale 40 marka hõbedat.

TALLINNA KOHTUKORRALDUS
LÜÜBEKI ÕIGUSE PÄEWIL.

Aastatel pärast Tallinna linna asutamist mõistis Tallinnas kohut vogt, kes Mõõgawendade ordu ajal asendati see Tallinna komtuuriga. Lüübeki õiguse saabumisel 1248. aastal pääses kohtumõistjana esile raad, kes oli kõrgemaks instantsiks ja ühtlasi apellatsiooninstantiks Rakwerele ja Narwale. Tallinnale oli apellatsiooninstantiks Lüübeki raad.

Esimene astme kohtuinstantsiks Tallinnas jäi vogt, keda nimetati ka kohtuvogtiks. Mõningates asjades siiski läks asi otsema teed arutusele raadile. Vogtile kuulusid kõik tsiwiillasjad ja trahwiasjad, niiwõrd kui nad ei allunud raadile kui esimene instantsile. 16. sajandi keskel nimetati vogti kohus alamkohtuks, mille koosseis pole päris selge, kuna ühelt poolt arwatakse, et sellesse kuulus Lüübeki eeskujul vogt ja kaasistujatena kaks raadi liiget, kuna teisest küljest wäidetakse, et see kohus koosnes vogtist, alamvogtist ja kohtusekretärist.²⁾

1) Dr. H.Sielmann " Die Verfassung der Stadt Reval" lhk.37

2) Samas, lhk. 38.

Raad ülemkohtuna istus koos täies koosseisus. Raadile kuulusid esimese astmena tsiiviilasjad, mis jäid välja alamkohtu kompetentsist. Kriminaalajades, mis olid alamkohtu poolt läbiarutatud, tegi ülemkohus otsuse. Kuid siinjuures tuleb märkida, et teatud kuritööd wiidi juba üsna peatselt raadi arutusele.

Kui protsessi pooled polnud rahul alamkohtu otsusega, siis võisid nad edasi kaevata raadile, kes esines sel kohtal teise astme kohtuna. Kui raad tegi teise astme kohtuna otsuse, siis saadeti see esimesele astmele täitmiseks.

Kriminaalprotsessis ei saanud raadi otsuste peale enam edasi kaevata. Ainult sel juhul, kui kedagi süüdistati tapmises ja ta väitis teo sooritanud olevat hädakaitse tõttu, anti asi kuninga otsustada. Tsiiviilasjades olis apellatsiooninstantantsiks Lüübeki raad, kes jäi selleks ka Rootsi walitsuse ajal. 1584. aastal tuli aga olukorda muudatus, kuna Tallinna raadile sai apellatsiooninstantantsiks Stokholmi kuninglik õuekohus, kuid ainult neis asjus, mille väärtus ulatus üle viiesaja taalri.